

меш вигідними умовами господарювання і регіонах з обмеженнями щодо господарювання з погляду на охорону навколишнього середовища; виплата спеціальних платежів за збереження господарюючими суб'єктами привабливих агроландшафтів і сільських пейзажів, архітектурних і культурних об'єктів тощо.

По-четверте, надто важливо створювати умови для диверсифікації діяльності та доходів дрібних агрогосподарів, у тому числі зайнятості альтернативними видами діяльності.

Список використаних джерел:

1. Аграрний сектор: час принципово змінити орієнтири розвитку / Л. Молдаван, О. Бородіна, В. Юрчишин та ін. // Дзеркало тижня. – 2010. – 10 липня.
2. Зінчук Т.О. Європейська інтеграція: проблеми адаптації аграрного сектора економіки: монографія / Т.О. Зінчук. – Житомир. ДВНЗ, 2008. – С. 225.
3. Золотухин В.П. В защиту семейной фермы: программа Национального фермерского союза США / В.П. Золотухин // США и Канада: экономика, политика, культура. – 2006 – №5. – С. 113.
4. Саблук П.Т. Кластеризация как механизм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 10.
5. Трегобчук В.М. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому і зовнішньому ринках: наукова доповідь / В.М. Трегобчук, Б.Й. Пасхавер; [за ред. В.М. Трегобчука, Б.Й. Пасхавера]. – К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2009. – С. 46.
6. Черняков Б.А. Особенности аграрного законодательства США / Б.А. Черняков // США и Канада: экономика, политика, культура. – 2004 – №6. – С. 111-112.

Рецензент – д.е.н., професор Лучик С. Д.

УДК 336.7

НЕБАНКІВСЬКІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ УСТАНОВИ ЯК СКЛАДОВА КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ

Бондар Ю.А., к.е.н.

Кіровоградська льотна академія національного авіаційного університету

У статті розглянуто складові елементи формування кредитної системи, зокрема небанківські фінансово-кредитні установи, а також визначено перелік спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів, що являють собою різноманітні установи, які акумулюють тимчасово вільні грошові кошти і розміщують їх у формі кредиту. Проаналізовано основні напрями діяльності сучасних спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів, що пов'язані з акумуляцією заощаджень населення шляхом залучення коштів на вклади, випуску власних акцій, облігацій, продажу страхових полісів; кредитуванням певної сфери економіки або господарської діяльності, групи населення; наданням іпотечних кредитів; організацією пенсійного та соціального забезпечення населення; здійснення операцій в рамках кредитної взаємодопомоги. Сформульовано заходи, які зможуть забезпечити збереження не лише досягнутого рівня розвитку фінансово-кредитних установ, але й сприятимуть значному розвитку їх діяльності

The article deals with the constituent elements of credit system, in particular non-bank financial - credit institutions, as well as a list of specialized credit and financial institutions, which are the various institutions that accumulate temporarily free funds and place them in the form of a loan. Analysis of the main activities of modern specialized financial institutions is associated with the accumulation of savings by raising funds on deposits, issuing its own shares,

bonds , sales of insurance policies , lending a certain economic sectors or economic activities of the population , the provision of mortgage loans; organization of pension and social welfare , the implementation of operations under the credit mutual aid. Formulated measures that will ensure the preservation of not only the achieved level of development finance - financial institutions , but also will contribute to significant development of their activities

Постановка проблеми. В сучасній економіці важливу роль у спрямуванні коштів від суб'єктів, які заощадили, до суб'єктів-позичальників відіграють небанківські кредитно-фінансові установи. В розвиненому господарстві вони вступають у пряму конкуренцію з банками, оскільки здатні надавати своїм клієнтам такі самі послуги і забезпечувати при цьому більшу надійність вкладів. У зв'язку з цим, питання дослідження проблем розвитку небанківських кредитно-фінансових установ України є на сьогодні надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розкриття питань функціонування та розвитку фінансово-кредитних установ України зробили такі вітчизняні вчені-економісти, як: Ф. Бутинець, О. Василик, Ю. Власенкова, М. Крупка, С. Львовчкін [5], В. Опарін [2], М. Савлук [3], В. Федосов [5], С. Черкасова [6], С. Юрій [8].

Проте, багато питань залишаються нерозкритими, з огляду на мінливість фінансово-економічної ситуації у нашій державі та відголоси фінансової кризи минулих років, виникнення нових можливостей розвитку фінансово-кредитних установ тощо. Саме тому актуальним є вивчення та дослідження стану функціонування основних фінансово-кредитних установ України, які чинять значний вплив на розвиток економіки держави.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення і дослідження ключових питань функціонування фінансово-кредитних установ в Україні, та визначення їх ролі у забезпеченні стабільного розвитку економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансово-кредитні установи як професійні учасники фінансового ринку присутні в усіх його сегментах: на кредитному і валютному ринках, ринку цінних паперів та ринку похідних фінансових інструментів, формують попит на фінансові ресурси та фінансові активи, визначаючи рівноважну ціну на них. Разом із суб'єктами інфраструктури фінансового ринку вони формують його організаційно-інституційну основу, забезпечуючи виконання різноманітних посередницьких та допоміжних функцій щодо купівлі-продажу фінансових інструментів та активів, фінансових послуг.

Слід зазначити, що кредитна система виступає як сукупність кредитних відносин та інституцій, які реалізують ці відносини. Кредитна система охоплює банківську систему та небанківські фінансово-кредитні інституції.

В свою чергу, банківська система – це сукупність різних видів банків та банківських інституцій у їх взаємозв'язку, що існує в тій чи іншій країні в певний історичний період.

Формування кредитної та банківської систем визначається характером існуючих у країні кредитних відносин та відповідних форм кредиту. На різних етапах розвитку суспільства склад кредитних установ зазнавав змін відповідно до еволюції історичних умов, розвитку національних економік. Разом з цим, існують деякі загальні принципи побудови кредитних систем на

сучасному етапі розвитку:

- розподіл функцій центрального та всіх інших банків;
- контроль та регулювання діяльності банків другого рівня з боку центрального;
- центральний банк не бере участі у конкуренції на грошових ринках усередині держави.

До початку XIX ст. кількість банків та масштаби їх операцій були незначними. Усі ці операції виконували одні й ті самі банки, що називалися комерційними. Спеціалізації між ними не було.

Інтенсивний розвиток акціонерних компаній з другої половини XIX ст. привів до появи нових функцій існуючих банків і таких спеціальних кредитних установ, як інвестиційні банки та компанії. На початку XX ст. з'являється цілий ряд нових спеціальних кредитних установ: зовнішньоторговельні банки, установи споживчого кредиту та ін. [1, с. 4-8]. Впродовж історичного розвитку відбувалася спеціалізація кредитних установ, сучасна кредитна система має кілька ланок.

За характером функцій, що виконуються, усі кредитні установи можна поділити на емісійні, які є центральними у кредитній системі, комерційні – банки універсального типу, спеціалізовані кредитно-фінансові установи, які виконують окремі функції або обслуговують окремі галузі економіки.

За формою власності розрізняють приватні та державні кредитно-фінансові установи. Найпоширенішими є приватні, які, у свою чергу, можуть бути індивідуальними, товариствами, акціонерними та кооперативними. Провідне місце серед них звичайно належить акціонерним кредитним установам. Державними кредитними установами є центральні банки, у багатьох країнах – ощадні каси, зовнішньоторговельні та деякі іпотечні банки та ін.

Державні кредитні установи виникають двома шляхами: при організації нових кредитних установ державою; або у разі націоналізації приватних банків. Такі установи необхідні для вирішення загальнонаціональних завдань, які з певних причин не можуть виконувати приватні кредитні установи.

Діяльність небанківських кредитно-фінансових інституцій дає змогу заповнити окремі ніші на ринку банківських послуг, котрі з якихось причин залишилися незайнятими. Такі установи не мають статусу банку, бо не виконують комплексу базових операцій грошового ринку, їх діяльність, на відміну від банків, не змінює маси грошей в обігу. Тому немає потреби контролювати їх діяльність так ретельно, як банківську.

Небанківські фінансово-кредитні інститути в економічному функціонуванні держави представлені лізинговими, факторинговими компаніями, кредитними спілками, касами взаємної допомоги.

Основні форми діяльності небанківських фінансово-кредитних установ на ринку фінансових послуг зводяться до акумуляції заощаджень населення, надання кредитів через облігаційні позики корпораціям та державі, мобілізації капіталу через усі види акцій, надання іпотечних і споживчих кредитів, а також кредитної взаємодопомоги.

В останні роки на ринках позикових капіталів розвинутих країн важливу роль стали відігравати спеціалізовані небанківські кредитно-фінансові ін-

ституту, які посіли важливе місце в накопиченні та мобілізації грошового капіталу. До числа цих установ слід віднести страхові компанії, пенсійні фонди, позиково-ощадні асоціації, будівельні товариства, інвестиційні та фінансові компанії, благодійні фонди, кредитні спілки. Ці інститути суттєво потіснили банки в акумуляції заощаджень населення і стали важливим постачальником позикового капіталу.

Одним із видів небанківських фінансово кредитних установ є лізингові компанії. Лізингові компанії є фінансово-кредитними формуваннями, що досить поширені в західних країнах. Вони займаються купівлею обладнання, транспортних засобів, споруд виробничого та невиробничого призначення, які дорого коштують, та наданням їх в оренду з правом наступного викупу.

Для придбання машин і устаткування лізингові компанії використовують власні та позикові кошти. Лізинг забезпечує підприємствам можливість одержати необхідне устаткування без значних разових витрат грошових коштів, що є неминучими при звичайній купівлі [3].

Інвестиційні компанії здійснюють кредитування малих та середніх фірм. Їх інвестиційні програми розраховані, як правило, на недовготривалий період і здійснюються в невеликих масштабах, на відміну від інвестиційних банків. Інвестиційні компанії бувають двох видів: відкритого та закритого типу. В першому випадку інвестиційні компанії зобов'язуються викупити свої акції у акціонерів, в другому – ні.

Фінансові компанії здійснюють кредитування клієнтів шляхом купівлі їх боргових зобов'язань. Серед фінансових компаній важливе місце посідають холдинг-компанії. Купівля зобов'язань дозволяє їм тримати великі пакети акцій компаній і здійснювати контроль над їх діяльністю. До фінансових компаній відносяться і кредитні установи, що обслуговують гуртову та роздрібну торгівлю, зокрема, діючі у сфері споживчого кредиту.

Пенсійні фонди створюються для виплати пенсій працівникам і службовцям. Створення таких фондів дозволяє зменшити податкові платежі фірми та використовувати їх для купівлі акцій інших компаній, що забезпечує зміцнення фінансової могутності даної компанії. У західних країнах пенсійні фонди створюються приватними та державними корпораціями, фірмами та підприємствами для виплат пенсій та допомоги працівникам і службовцям. Кошти цих фондів утворюються за рахунок внесків робітників, службовців, підприємств, а також прибутків від інвестицій самих пенсійних фондів. У пенсійних фондах західних країн акумулюються значні кошти, які інвестуються переважно в акції акціонерних компаній як на національному, так і на міжнародному ринках позикових капіталів. Профспілкові фонди є самостійною ланкою західної кредитної системи. Уряд заохочує розвиток пенсійних фондів, тому що частина їх резервів розміщується у короткострокові і довгострокові цінні папери.

В Україні існує Пенсійний фонд, який до проголошення незалежності був відділенням Пенсійного фонду Радянського Союзу. Кошти Пенсійного фонду формуються за рахунок обов'язкових строкових внесків підприємств, установ і організацій, осіб, які займаються індивідуальною діяльністю, в тому числі на основі індивідуальної оренди або в особистому селянському госпо-

дарстві, обов'язкових строкових внесків громадян, коштів направлених на виплату пенсій військовослужбовцям строкової служби та особам, які входять до органів внутрішніх справ і національної безпеки. У бюджет Пенсійного фонду спрямовуються й добровільні внески підприємств, громадських організацій та громадян, інші грошові надходження.

Особливо багато чисельною групою є ощадні установи. Ощадні каси – це державні установи, які належать місцевим органам влади (муніципалітетам) або створювані при державних поштових установах. Вони залучають вклади дрібних вкладників, купуючи на них облігації державних позик. Так, наприклад, в США існують три види ощадних установ: ощадні банки, ощадно-позикові асоціації та кредитні спілки.

Особливістю ощадних банків є те, що вони купують цінні папери. Ощадні банки можуть бути власністю клієнтів або функціонувати як акціонерні товариства. В США існують також гарантійні ощадні банки, вкладники яких або отримують стабільний відсоток по вкладах, або відсоток, що коливається в залежності від результатів діяльності банку.

Ощадно-збережні асоціації продають сертифікати своїм клієнтам. Вони приймають на свої рахунки ощадні вклади та інші чекові депозити і видають позики під заставу нерухомості. Ощадно-збережні асоціації можуть бути організовані або як кооперативи (взаємні компанії), або як акціонерні товариства (фондові компанії) [7].

Кредитні спілки є різновидом кооперативів, створюваних окремими групами населення з метою об'єднання коштів для вирішення практичних проблем. Кредитні спілки утворюються на паях для короткострокового кредитування їх учасників (для будівництва або ремонту будинку, купівлі автомобіля тощо).

Страхові компанії здійснюють страхування життя або майна. В нашій країні існує майнове і особисте страхування. Майнове страхування розрізняється залежно від категорії та за видами застрахованого майна – страхування будівель та споруд, сільськогосподарських культур та тварин, засобів автотранспорту і рибальських суден, домашнього майна тощо.

Особисте страхування поділяється на страхування життя, яке включає змішане страхування, страхування дітей, шлюбне, страхування пенсій, на випадок смерті та втрати працездатності, страхування від нещасних випадків, в якому розрізняються особисте страхування, страхування за рахунок підприємств і організацій, страхування пасажирів.

В міру економічного розвитку в нашій країні виникають нові форми страхування, альтернативні державному. За аналогією із західними державами утворюються страхові компанії, які бувають двох видів: акціонерні і взаємні.

Кошти акціонерної страхової організації формуються шляхом об'єднання індивідуальних капіталів окремих підприємств, організацій та приватних осіб. При створенні акціонерного товариства кожний акціонер повинен внести певну суму грошей. Участь окремого акціонера в акціонерній компанії виражається у володінні ним акціями, які дають право на одержання пропорційної частки доходу. Акціонерні компанії, на відміну від взаємних, застосовують тверді тарифи.

Взаємні страхові компанії представляють собою кооперативну форму організації. Їх капітал утворюється за рахунок платежів окремих осіб. Кожний застрахований згідно з правилами організації компанії стає частковим її співвласником. Тарифи взаємних компаній вищі, ніж акціонерних. Капітал цих компаній утворюється за рахунок продажу полісів, які дають право на участь у прибутках. Кожний застрахований вносить страхові платежі залежно від припустимої суми збитків компанії. Якщо внаслідок страхових операцій у компанії залишається прибуток, він розподіляється між її членами або спрямовується на рахунок майбутніх платежів чи на збільшення страхової суми [4, с. 146-147].

В Україні до небанківських кредитних установ відносять також каси взаємної допомоги та ломбарди.

Каса взаємної допомоги – громадська кредитна установа, яка об'єднує на добровільних засадах громадян для надання взаємної матеріальної допомоги. Вони створюються при профспілкових організаціях для робітників та службовців – членів профспілки: у відділах соціального забезпечення місцевих рад народних депутатів – для пенсіонерів. Кошти каси взаємної допомоги формуються за рахунок вступних і членських внесків, пені за несвоєчасне повернення довгострокових позик, дотації профспілкових органів та інших грошових надходжень. За рахунок цих коштів надаються довгострокові (до шести, в окремих випадках до десяти місяців) та короткострокові (до чергового одержання заробітної плати) позики. За рішенням правління каси її членам може бути надана відстрочка повернення довгострокових позик до трьох місяців. Граничні розміри позичок встановлюються правлінням каси, причому довгострокових позичок – залежно від суми внесків, нагромаджених членом каси.

Ломбарди – це кредитні установи, які надають грошові позики під заставу рухомого майна. В нашій країні вони виникли на початку 20-их років. Ломбарди є державними госпрозрахунковими підприємствами. Вони перебувають в розпорядженні місцевих Рад в системі установ побутового обслуговування. Ломбарди були створені з метою надання можливості населенню зберігати предмети особистого користування і домашнього вжитку, а також брати позику під заставу цих речей.

Основними заходами, які зможуть забезпечити збереження не лише досягнутого рівня розвитку фінансово-кредитних установ, але й сприятимуть значному розвитку їх діяльності, є:

- 1) удосконалення механізмів регулювання та підвищення ліквідності фінансово-кредитних установ;

- 2) посилення інвестиційної та інноваційної діяльності фінансово-кредитних установ;

- 3) забезпечення надійної та прозорої системи гарантування вкладів і захисту усіх клієнтів цих установ;

- 4) забезпечення необхідних вимог до нормативів достатності капіталу, необхідних для відкриття фінансово-кредитних установ, зміцнення стандартів та виконання критеріїв “професійної придатності, бездоганної репутації й добросовісності розкриття інформації” [1, с. 12];

5) закріплення на законодавчому рівні відповідальності за певним органом державної влади відповідальності за розробку та координацію політики з питань розвитку фінансової системи та її складових;

6) трансформація та виконання необхідних економічних критеріїв і вимог вітчизняною фінансовою системою для вступу в ЄС тощо.

Висновки. Таким чином, спеціалізовані кредитно-фінансові установи являють собою різноманітні установи, такі як. страхові і лізингові компанії, інвестиційні і недержавні пенсійні фонди, довірчі товариства, кредитні спілки, ломбарди зайняли своє місце у відносинах мобілізації і розподілу капіталів, становлячи в окремих випадках конкуренцію банківським установам. Такі установи фінансової системи небанківського типу акумулюють грошові доходи, капітали та заощадження населення, підприємств, держави, спеціалізуючись на виконанні кількох операцій або обслуговуючи обмежене коло клієнтів. Значне місце у цій системі відводиться спеціалізованим кредитно-фінансовим установам, що діють, як і банки, у різних секторах ринку позичкових капіталів, але вони не виконують усіх основних банківських функцій, а найважливішою рисою, яка їм притаманна та відрізняє їх від банківських установ, є вузька спеціалізація.

Список використаних джерел:

1. Міщенко В. Особливості посткризового реформування фінансового сектору України [Текст] / В. Міщенко // Фінанси України. – 2010. – № 10. – С. 3–15.

Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. – 2-ге видання, - К.:КНЕУ, 2008 р. – С. 5-22.

2. Гроші та кредит: Підручник. – 4-те вид., перероб. і доп. / М. І. Савлук, А.М. Мороз, І.М. Лазепко та ін. За заг. ред. М.І.Савлука. – К.: КНЕУ, 2006.—744 с.

3. Свириденко А. Стан та перспективи розвитку страхового ринку в Україні [Текст] / А. Свириденко // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 146–147.

4. Федосов В. Інституційна фінансова інфраструктура України: сучасний стан та проблеми розвитку [Текст] / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 3–22.

5. Черкасова С. Ринок фінансових послуг [Текст]: навч. посібник для ВНЗ / С. Черкасова. – Львів : Магнолія, 2008. – 496 с.

6. Щетинін А.І. Гроші та кредит: Підручник: Видання 3-тє, перероблене та доповнене. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.

7. Юрій, С. Ринок фінансових послуг як інституційна основа ринкової економіки [Текст] / С. Юрій, О. Луцишин // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 48–59.

Рецензент – д.е.н., доцент Шалімова Н.С.

УДК 336.226

ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ АГРАРНИХ КОРПОРАЦІЙ

Боровик П. М., к.е.н., доцент; Гузар Б.С., к.е.н., доцент;

Мельник С. М.

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджено недоліки сучасного механізму спеціального режиму прямого оподаткування організованих аграрних формувань, внаслідок яких податкове навантаження на виручку і чистий прибуток великих сільськогосподарських підприємств з площею агроугідь понад 10 тисяч гектарів є суттєво нижчим від частки податкових виплат у виручці та чистому прибутку типових сільгосппідприємств. На підставі результатів аналізу,